

там княгіні Радзівілл у Ігуменскім павеце адчынены тры беларускія пачатковыя школы, апрэч таго чатыры школы наметаны да адкрыцця у бліжэйшы час.

У м. Уздзе, Ігуменскага павяту пачыненая земляробчая адчыненая рамяленая вучылішча для селянскіх дзяцей.

Беларускі тэатр. Апошнімі часамі штодня ставяцца у Менску беларускія спектаклі. Першае «Т-ство Драмы і Камедыі» раскалолася на дзве трупы ні на шкоду, а на карысць для беларускага тэатру. Трупы пачынаюць конкурываць, што прымусіла іх звяртаць больш увагі на акуратнасць пастаноўкі спектакляў. Зьявілося шмат новых спеціальных твораў, як «Бутрым Няміра», «Манька», «Калісь», «Чорт і Баба» — Ф. Алехновича, «Пётка з Бразыліі» — пер. з ангельскага Ждановіча і шмат інш. Адным словам, новазакладзеныя трупы, вырашыўшы на руінах Першага т-ва Беларускай Драмы і Камедыі, — Беларускай Народнаму Тэатру пад кіраўніцтвам Ф. Алехновича і Беларускаму Нацыянальнаму Тэатру пад кіраўніцтвам Ф. Ждановіча, — пачынаюць працаваць як следна. Стаўшы на грунт вольнай канкурэнцыі, яны хутка даб'юцца таго, што будуць абыходзіцца без пачобнага падтрымання.

Сярод уцекачоў. Уцекацкая камісія Рады Беларускай Н. Р. паставіла праціць нямецкіх уласцей дазволіць камісіі паслаць сваіх прадстаўнікоў у гэтакія уцекацкія пункты: Баранавічы, Маладэчна, Гомль, Магілёў, дзе у цяперашні час маецца вялікі лік беларусаў-ўцекачоў.

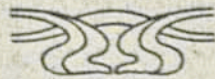
Беларуская краёвая выстаўка. 1-го верасня адкрыецца у Менску Беларускай краёвая выстаўка. Для выстаўкі выдрукаваны каталёгі на беларускай, нямецкай і польскай мовах. Ініцыятарам выстаўкі зьяўляецца доктар археалогіі Іппель; яму шмат дапамагаў вядомы беларускі дзеяч І. Лупкевіч.

Беларускія настаўніцкія курсы. На Беларускай настаўніцкіх курсах, каторыя адчыняюцца 1-го верасня, закліканы лектарамі грамадзянскія дзеячы. Сярод іх маецца вядомы археалог пан Сьнітка, каторы будзе выкладаць на курсах гісторыю м. Слуцка, Менска і археалогію.

Ушанаванне памяці Ф. Скарыны. У вандзелак 19-го жніўня (па ст. ст. — 6-го жніўня) адбылася 401-я рочніца існавання беларускага друку. Гэтая рочніца злучаецца з двем ушанавання памяці слаўнага нашага вучонага Францішка Скарыны, перакладшаго Быблію на беларускую мову. 6-го жніўня 1517-го г. выйшаў у свет беларускі псалтыр, перакладзены і выдрукаваны стараваннем Ф. Скарыны.

Летаць наш тыднёвік «Вольная Бе-

ларусь» адсвяткаваў п'яты Скарныным, што выдаў «залаты нумар» тыднёвіка с артыкуламі аб Скарыні і яго значэнні у культурным поступі беларускага народа. Цяпер гэтаго нумару у прадажы няма і яго можна бачыць толькі, як бібліяграфічную рэдкасць.

Пытанне аб беларускай тэрміналогіі.

Ліст да рэдакцыі.

Шаноўны пане рэдактару!

Звяртаюся да Вас с просьбаю даць месца на старонках «Вольнае Беларусі» майму лісту. Здаецца мне, што пытанне, якога дотаркаюся я, мае вялікую вагу у справе адукацыі. Рэч вольна ўчым. Як ведама, цяпер у нас на Беларусі пачынаюць выходзіць падручнікі па розным навукам. Ні таркаючыся іхнае годнасці с погляду педагогічных вымагаў, я хачу звярнуць увагу грамадзян на апрацоўку тэрміналогіі.

Ведама, што беларуская мова у гэтым зусім ні мела разліччя, і цяпер мы мусім за кароткі час зрабіць тое, што звычайна робіцца на працягу цэлых пакаленняў. Вось тут і можа спаткаць нас ніспадзеваная бяда. Раскіданыя па ўсіх абшарах Беларусі і нават у значным ліку звонку яе, нашы сьведомыя сілы прымусены апрацоўваць тэрміналогію паасобку, а гэта пагражае рознагалосіцай і вялікай спакусай увясці гэтыя тэрміны іншых народаў: расійцаў і украінцаў, прыдаўшы ім беларускую гаворку. Гэтай прыгоды нам трэба унікнуць усімі заходамі. Дзеля таго я прапанавану-бы вось што:

У Менску ці Вільні, дзе знойдзецца больш сіл, зладзіць такую камісію, якая-б узяла на сябе абавязак вырабляць тэрміналогію па ўсіх прадметах школьнага навучання. У гэтую камісію павінны паслацца ўсе проэкты тэрміналогіі, каб з розных зрабіць аднастайную. Толькі такую апрацваную тэрміналогію друкаваць у прэсі. Такім чынам можна унікнуць таго сумнага зьявішча, якое бачым мы ў украінцаў, дзе прыкладам, кожны падручнік граматыкі мае сваю тэрміналогію.

Другое, на што я хачу-бы звярнуць увагу, гэта — размыканне нашае мовы чужаземнымі славамі і складам гутаркі. У слоўніку Носовіча ёсць шмат слоў, якія цяпер ужо зусім ні ужываюцца дзеля таго, што іх выціснулі пачынаючы расійскія. Мы кажам «шчот», заместа «рахунак», «плотнік» заместа

«даілід» ці «цесля», «савет» заместа «рады» і т. д. Шмат можна зазначыць такіх слоў ні толькі у будзённай гутарцы нашых людзей, але і ў творах нашых пісьменнікаў. Трэба звярнуць увагу і на ўплыў польскае мовы. У нас зусім абыклае слова «напрыклад», ці «навадлуг», тагда як наша мова вымагае казаць «прыкладам» і «подлуг».

Будзем дбаць аб красе і чыстасце мовы. Без гэтаго будзе ні мова, а якісь жаргон, мешаніна расійскіх і польскіх слоў і выразаў.

Пры стварэнні тэрміналогіі нельга абмяжовывацца толькі будзённай гутаркай селянскага люду. Гэтая гутарка, пэўня, заўсёгды будзе найбагацейшай скарбніцай нашае мовы, але і нельга адкідаць багачыя разуменняў і выразаў, якое знаходзіцца ў старых дакументах нашага дзяржаўнага жыцця.

Калі мы натрапім на такое слова, каторае мы яшчэ ні чулі каля сябе, гэта ні прычына, каб зусім ні ужываць яго дзеля навучнае мэты.

Трэба дазнацца які сэнс мае корань гэтаго слова, і часта можа быць, што яно лепей адпавядае таму паняццю, для якога у цяперашнія часы ужываем новае, ўзятае с чужой мовы.

Трэба памятаваць, што у мінуўшчыні мы былі і багацей і асьвечней, чым цяпер.

Побач з матэрыяльным зубожаннем йшло і знішчэнне нашага духоўнага багачыя. Подлуг таго, для нас адкапыванне пасярод памятнакаў забытае старым выйшаўшым з ужывання выразаў, слоў, асобных абаротаў гутаркі, будзе ні павярненне назад, а паступовае развіццё мовы.

Так сама магчыма тварыць новыя словы, калі брань корань ужо існуючаго і рабіць вывадныя. Прыкладам, ёсць у нас слова «пачэрак», але няма такога, якое адпавядае грэцкаму «дыяметр».

Расійскае «папярэчнік» у нас мае зусім іншы сэнс. Магчыма стварыць новае слова «перакавік», «прамернік», хоць такія словы будуць с пачатку і вельмі дзіўнымі.

Німа у нас слова «паралельны», — магчыма стварыць тэрмін «паўзбягучы», уважаючы на тое, што «паралію» па нашаму — «паку паўз».

Працуючы цяпер над падручнікам па фізіцы для вышэйшых пачатковых школ і вучыцельскіх самінарыяў, я мушу аддаваць штат часу стварэнню тэрміналогіі, як мага лепей, допасаванай да гэтай мэты. Досі ўжо маю шмат матэрыялу, але жыцце на далёкай адлегласці ад цэнтру беларускай культуры і ніхвата сярод кіеўскіх беларусаў людзей, якія цікавіліся-бы гэтымі справамі, робіць тое што праца мая ні можа быць раз-

гледжэна з усіх бакоў знаючымі людзьмі. Дзея таго клічу усіх, хто цікавіцца гэтым пытаннем, пакуль што зрабіць так:

Ніхай кожны з нас возьме на сябе якую небудзь школьную навуку, ці адзел яе, і ад пачатку да канца выпрацуе тэрміны, якія і надрукуе у «Вольнай Беларусі».

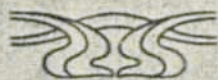
Такім чынам для камісіі, якая складаецца, будзе матэрыял для апрацоўкі. С свайго боку, я прышлю пры першым выпадку матэрыялы па фізычнай тэрміналогіі, а цяпер дадаю, што маю пад рукою:

МАТЭРЫЯЛЫ

для фізычнай тэрміналогіі.

1). Фізыка	Фізика
2). Фізычнае цела	Физическое тело
3). Матэрыя	Вещество
4). Прастор	Пространство
5). Ява	Явление
6). Хемія	Химия
7). Дух	Газ
8). Становішча матэрыі	Состояние веществ.
9). Жыжка	Жидкость
10). Духавідны	Газообразный
11). Вугальны квас	Углекислый газ
12). Будова матэрыі	Строение вещества
13). Абсяг	Объем
14). Мерная шклянка	Мензурка
15). Імпэт	Сила
16). Імпэт цяжару	Сила тяжести
17). Вага	Вес
18). Мярло	Масштаб
19). Пространнае напрамак	Вертикальное направление
20). Паземнае напрамак	Горизонтальное направление.

Кіеу. С пашпанаю Л. Леушчыка.

Яшчэ аб справі будовы Беларускага Народнага Дому у Менску.

У папярэднім нумары «Вольн. Белар.» я закрануў азначэную у загаловку справу. Ні хочучы, каб яна засталася толькі тамай для газэтай стаяці, а пасьля супачыла у кучы макулятуры, — разьбіваю далей гэтую думку, прапануючы спосабы яе рэалізацыі.

Самы прости, на мой погляд, спосаб правядзення праекту будовы у Менску Беларускага Народнага Дому у жыцце — гэта зарганізаваць таварыства будовы. Гэткая арганізацыя — гэта глаўны пачатак работы. Стварыўшы яе, можна ўжо пачаць збіраць грошы, бо да-

гэтуль, калі-б нават і знайшліся людзі, маючыя ахвоту даць сваю ахвяру на гэтую народную справу, то ні ведаюць, куды зьварнуцца, куды даць грошы.

Ніхай нікога ні палохае аграмаднасьць сукмы патрэбнай на гэтае дзело! Німа месца на скептыцызм. Ніхай нават збор грошы ідзе памалу, ніхай нават праект гэны дачэкаецца сваей рэалізацыі у далёкай будучыні, — ўсе роўна, — рук складываць нельга, работу трэба рабіць...

Але я веру, што будова Дому у Менску ні так трудная да выпоўнення, як на першы погляд здаецца. Ініцыятыва і энэргія адзінак, а спогад усяго народу могуць зрабіць вельмі многа. Чэскі тэатр сёлага спраўляў толькі 50-ую гадаўшчыну свайго жыцця. Гэта-ж такі малы кавалак часу, а праз гэты час тэатр чэскі стаў на эўропэйскай вышыні. Чэхі ўжо маюць багатую драматычную літэратуру, пакаленні мастакоў сцэнічнага штукарства, свае «Народнае Дівадло». На правінцыю праменні сцэнічнага мастацтва нясуць дрыватныя правінцыянальныя драматычныя трупы...

Жыцце ідзе наперад усе шпарчэй. Тое, што калісь рабілося праз 50 год, цяпер павінна зрабіцца шмат хутчэй. Тое, што чэхі, ні маючыя сваей дзяржаўнасьці, зрабілі для свайго тэатру праз поўстагоддзе, мы зробім у час карацейшы, калі у нас, так сама, як і там, справа гэта здабудзе сабе популярнасьць паміж усяго народу. І вось, дзея гэтага, калі ўваскросьне да жыцця таварыства будовы Народнага Дому, трэба, каб увойсьце у гэнае т-во было для усіх магчыма, каб кожны мог дакінуць сваю капейку да народнай справы. І тады мы, як і нашы браты — чэхі, будзем магчы на сьценах сьвятыні нашага мастацтва выпісаць гордыя, пекныя словы: «народ сабе»...

Ф. А.

Поэтам.

Што дзень чытаю ваши творы
І часам сам пішу,
Калі душа у цяжкім горы,
Калі ад сьлез гашу
Агонь сьвятога паважэння
Да працы, да лясоу
І праз надзею ад сумнення
У путах дум ізноу.
Мой нудны верш — і шчасьця сьвета
Ен ні нясе с сабой.
Поэт я жалю, і праз гэта
Я знаюся з нудой.
Але люблю у час нядолі

Успомніць дні жыцця
Свайх братоу, і песьні волі
Люблю успомніць я.

Дык вы, поэты, ні сьпевайце,
Што вам у дзень здалось, —
Сьпевайце песьні і складайце,
Як нам даўней жылось!
Поэт — цікавае тварэнне,
Ен для другіх узрос...
Ні трэба-ж жалю і вонтпення
І годзі цяжкіх сьлез!
Бо веру я, народ паўстане
Да працы з нібыцця,
Як кветкі с пахам на кургане
Вясноу да жыцця!
Бо веру я, іноу вярнецца
Ні паншчына, — судзьдзя:
Мне воля сьніцца і, здаецца,
Што волю бачу я!

Менск, 17/VI 18.

М. Запольскі.

Рэдактар Я. Лёсін.

Абвестка.

Новыя кніжкі:

1) Літэратурны Зборнік, сшыт. I.	90 "
2) Сцэнічныя творы, Тараса Гушчы	50 "
3) Дзіцячая Чытанка	50 "
4) Матчыні Дар, зборн. верш. А. Гаруна	2 рб. —
5) Бяроза, апаведанні Ядвігіна Ш.	75 "
6) Сымон Музыка, поэма Якуба Коласа	1 рб. 50 "
7) Тарас на Парнасе	30 "
8) Зборнік сцэнічных твораў, сшыт. I.	4 рб. —
9) Першыя малітвы	30 "
10) «Вольная Беларусь», (у аправе) за 1/2 г. 1918 г.	5 рб. —
11) Што трэба ведаць кожнаму беларусу (зборнік артыкулаў)	75 "

Менск, Беларуская Кнігарня,
Захараўская, 18.